

# Машинизирането въ България

отъ Павелъ Караивановъ

## 1. Въведение — Методологични бележки

Следващето кратко проучване, имаще за целъ да проследи развитието на машинизирането въ България, се основава на данни, отнасящи се само до механичните двигатели въ страната.

Даннитъ сж добити било при стопанскитъ преброявания, било отъ текущата индустриална статистика.

На 31. XII. 1926 у насъ бѣ извършено, заедно съ демографското преброяване, първото преброяване на стопанскитъ обекти и дейности въ страната, като се преброиха, отъ една страна, земеделскитъ стопанства, а отъ друга — индустриалнитъ, включително занаятчийскитъ и отъ домашната индустрия, търговскитъ и др. такива заведения. Второто подобно преброяване бѣ извършено на 31. XII. 1934, сжщо едновременно съ демографското.

Текуще (ежегодно) статистическо наблюдение на индустрията въ страната е започнало въ 1929 година. То е имало за обектъ, на първо време, само онѣзи индустриални заведения, които сж се ползвали съ облаги по Закона за насърчаване мѣстната индустрия. Презъ 1937 година наблюдението бѣ разширено и обхвана цѣлата българска индустрия.

Разликата въ обектитъ на дветъ наблюдения, преброяването и текущата статистика, е следната:

При преброяването сж наблюдавани само нѣкои най-характерни признаци (мѣстонамиране, правна форма, заети лица, двигатели), на всички заведения въ страната.

При текущата статистика, наблюдението на отдѣлното заведение се извършва по много признаци, чрезъ което се обхваща не само състоянието на заведението, но и дейността му въ течение на годината. Отъ друга страна, обаче, наблюдението обхваща само индустриалнитъ заведения въ строгъ смисълъ на думата т. е. по-голѣмитъ заведения въ преработвателната промишленостъ (значителността на заведението се измѣрва съ броя на заетитъ лица, мощността на двигателитъ, наличността на известни производствени машини, капацитетъ на производството на отдѣлното заведение).

Понеже обектътъ на наблюдение при преброяването на 31. XII. 1934 се различава, макаръ и незначително, отъ обекта на наблюдение при преброяването на 31. XII. 1926, за настоящето проучване се извърши едно прочистване на даннитъ, добити отъ дветъ преброявания, въ смисълъ, че се отстраниха даннитъ за всички онѣзи видове стопанска дейностъ, които сж били наблюдавани само въ едно, а не и въ дветъ преброявания. По този

начинъ се получиха почти еднородни и сравняеми маси. Казвано почти, защото все пакъ има известна, безъ значение въ случая, разлика, която се дължи на различнитъ въ дветъ преброявания начини за издирване обекта — докато презъ 1926 година заведението се преброяваше чрезъ стопанина си, като картата се попълваше въ жилището на този последния, презъ 1934 година заведението бѣ преброено непосредствено и картата за него се попълваше тамъ, дето се намира самото заведение.

По този начинъ, при преброяването презъ 1934 година не сж били обхванати всички онѣзи сезонни заведения, които работятъ на открито, но поради времето, когато е било извършено преброяването (31 декемврий) не сж работили и сж били, тъй да се каже, прибрани. Такива заведения сж, наприкладъ, нѣкои тухларници, млѣкопреработвателни заведения и пр. Всички подобни заведения, обаче, си служатъ само съ ржченъ трудъ, нѣматъ двигатели, поради което сравняемостта на даннитъ отъ дветъ преброявания за двигателитъ е напълно възможна.

При разглеждане даннитъ отъ текущата индустриална статистика (до 1936 година отнасящи се, както бѣ отбелязано по-горе, до индустриалнитъ заведения, ползващи се съ облаги по Закона за насърчание мѣстната индустрия) боравенето съ абсолютни числа е невъзможно. Несравняемостта на абсолютнитъ числа се дължи не само на обстоятелството, че законътъ, уреждащъ материята относно насърчаването индустрията, е претърпѣлъ значителни промѣни презъ течение на времето отъ 1929 до 1936 година, но и на това, че не всѣкога всички заведения отъ дадено производство, което е било насърчавано, сж се ползвали отъ облагитъ на закона, макаръ и да сж отговаряли на условията да получатъ тѣзи облаги. Все пакъ, това не прѣчи да използваме нѣкои относителни числа, защото промѣнитъ въ сравняемата маса не сж тъй значителни, че да накърняватъ значението на известни отношения между елементитъ на наблюдаванитъ единици.

Преди да пристъпимъ къмъ самото разглеждане на статистически данни, необходимо е да се дадатъ нѣкои кратки обяснения относно характера на даннитъ за механичните двигатели.

Както съ въпросника отъ преброяването на 31. XII. 1926, така и съ въпросника отъ преброяването на 31. XII. 1934, сж искани сведения за механичните двигатели на отдѣлнитъ заведения. Подобни данни сж събирани и при всѣкигодишнитъ статистически наблюдения на насърчаваната индустрия.